

Själavård och liturgi

NÅGRA REFLEKTIONER

GEMENSAM MÅLSÄTTNING?

I tidningen Vår Lösen nr 5/70 började en diskussion utifrån artikeln "Kyrkans människosyn", skriven av Ulf Söderlind. Rätt kraftigt framhåller han att mycket i den lutherska traditionen är en "fostran till självförakt". En gemensam punkt för liturgi och själavård är ju syndakänedom och den bekännelse, som får sitt uttryck i nästan varje gudstjänst. Här säger Söderlind bl.a.: "En adekvat syndakänedom förutsätter en äkta självkärlek och självrespekt. Ska man lyfta fram det som verkligen är ont i ens liv, det man nästan inte kan säga, det man skäms för, måste man ha en sann självaktning. Annars bekänner man bara pseudoskulder, ofarliga och efemära förseelser, som döljer det man egentligen skulle säga".

Jag tror att både liturgi och själavård har en stor uppgift, då det gäller att ge oss en sund syndakänedom eller självkänedom för att använda ett uttryck, som kanske inte har samma förnedrande klang för många idag. En riktig bekännelse tror jag förutsätter att man vågar bejaka sig själv så sant som möjligt. "Sanningen ska göra Er fria", lovar Jesus, den sanning Han har att ge om oss. Därför ser jag en gemensam

Artikeln bygger på en föreläsningsserie, som författaren höll vid Laurentius Petrisällskapets koralveckor i Ransäter 1970.

målsättning för själavård och liturgi i formuleringen: *Hjälpa människan att bejaka sig själv inför Kristus.*

Jag tror att det är omöjligt att nå en djup självkänedom isolerad. En bred erfarenhet från själavård säger, att de första samtalen i en serie ofta rör sig om ytligare frågor, men då förtroendet har vuxit sig starkare djupnar samtalen av sig själv. Konfidenten (som jag hellre säger än "biktbarnt") vågar bli mer personlig, då relationen håller. Om man vet sig vara accepterad av sin själasörjare som den man är, vad som än bubblar upp, då finns förutsättningarna för en "adekvat syndakänedom". Därför tror jag att orden "inför Kristus" är nödvändiga i arbetet på religiös självkänedom. Liturgin, och själavården, har en *relationsuppbyggande* uppgift. Om Gudsrelationen är stark, då vågar vi se också våra sämre sidor, så att vi kan bejaka *hela* vår person. Då behöver vi inte fly undan oss själva eller vårt beroende av Gud och medmänniskor.

Jag tror också, att självkänedom och Guds-känedom går hand i hand. Eller som pastoralpsykologen Erik Ewalds skriver i sin fina lilla bok "Okänt jag":

"Gammal och beprövad själavård vet med den nya, att självkänedomens är gudskänedomens förutsättning. Man kan inte växa i anden och samtidigt förbli okunnig om sig själv, om sin karaktär,

sina tillkortakommanden, sin begränsning och sina möjligheter. Varje mognad andlig människa har vuxit till i nåden just genom att gå i självkännedomens förödmjukande och hälsosamma skola.”

”MODERN MÄNNISKOKUNSKAP”

Jag vill försöka ta fram några begrepp, som används inom personlighetspsykologin i våra dagar. De kan tyckas ligga utanför det liturgiska arbetet, men jag tror att vi bör ha detta i bakhuvudet, när vi arbetar med gudstjänstordningar och sång.

DRIFTER

Den som inlett hela den moderna djuppsykologin, Sigmund Freud, framförde ju snart en teori om det sexuellas stora betydelse. Vi har ett sexuellt behov eller drift, som på något sätt måste tillfredsställas. Senare har man ju vidgat det här begreppet och kanske kan vi tala om en drift efter *gemenskap*, där det intima umgänget man-kvinna är *ett* uttryck bland många andra. Vårt behov av ömhet, närhet till människor etc hör också med till bilden.

Det här totalbehovet av gemenskap och närhet har kyrkan haft ett stort ansvar för i alla tider. Men här finns också vissa *risker*, tror jag. Man kan ”köpa” gemenskap, komma in i en grupp genom att lägga sig till med det beteende, som råder där. Det är ett sätt att ”sälja sig”, att förneka sig själv. Den risken finns inte minst inom kyrkan och särskilt i liturgin, där vi ju satt ett visst beteende i system.

Vi har också en drift inom oss, som drar åt motsatt håll, den aggressiva. Vi

har ett behov av att uppleva en distans till människor, ha ett *egenvärde*. Positivt handlar det om att bevara en integritet, en arbetsförmåga och initiativ-lust. Negativt kan det bli destruktivt för både mig själv och min omgivning, ytterst självmord och mord på andra.

Många menar att vi i kyrkan skuldbelagt vår aggressiva drift ännu hårdare än den sexuella. ”En präst får ju inte bli aggressiv” menar man. Ändå skriver aposteln: ”Vredgens, men synden icke”. En naturlig och berättigad ilska tror jag måste få ett utlopp. Någonstans måste den få ta vägen. Ibland kanske det bara finns En att rikta den mot — Gud själv. (Ibland undrar jag, om vi inte är för rädda att rasa ut vår aggressivitet i bön mot Gud i stället för att slå ner andra eller oss själva).

En tredje stor drift vill jag kalla behovet av *mening* eller helhet. Vi kanske kan kalla det för en religiös eller värderande drift. Att få känna ett helhetssammanhang i tillvaron, något är större än vi själva. Det kan sedan ta sig politiska eller religiösa uttryck. Någonstans måste det finnas någon som behöver mig, frågar efter mig. Viktor Frankl har skrivit om det här i flera av sina böcker, t.ex. ”Livet måste ha mening”. Han talar där om fångarna i koncentrationslägren som överlevde just för att det fanns någon eller något som väntade dem ”utanför”.

Riskerna här är väl att komma med patentlösningar, som inte alls ger det personliga svar, som varje människa söker. Det är risk för att sektbildningar med starka auktoritära ledare lever högt på denna drift i oss.

Utmaningen till kyrkan är väl här den:

hjälp vi människor att kunna bejaka sitt driftliv, sådant det nu råkar vara? Bidrar själavård och liturgi till att vi får hjälp att *erkänna* våra drifter, så att vi kan lära känna oss själva bättre? Får vi hjälp att *hantera* denna sida i vår personlighet, genom en riktig bekännelse eller tillfredsställelse? Är kyrkan den miljö, där våra behov av gemenskap, egenvärde och mening får stöd och hjälp? För vi människor till Kristus utan att ljuga bort drifterna?

KRAV

Vid 4—5 års ålder börjar vi få ett "överjag" eller samvete. Det är de normer, som vi bär inom oss. Vissa gränsåldrar är kanske viktigare än andra: de första 3—4 åren när trygghetsfrågan dominerar, puberteten, när identitetsfrågan "vem är jag?" står i centrum, klimakteriet (också för män), när jag inte blir bättre prestationsmässigt, pensioneringen, då arbetet tas ifrån mig. De grundläggande normerna suger vi in med modersmjölken, får vi i oss mycket tidigt och har sedan mycket svårt att ändra, även om modifieringar sker under livets gång.

Vi har krav *utifrån*. Familjens förväntningar. Liksom vännernas. Men också arbetet och samhället kräver en mängd saker av oss. Den här kravmassan tycks bli allt mer komplicerad. Det är inte lätt att hänga med i allt.

Men också *inifrån mig själv* ställs krav. Jag tänker på en sådan sak som min personlighetstyp. Är jag pedant måste det vara ordning omkring mig. Och där finns krav och förväntningar som beror på min livsåskådning, min tro.

Utmaningen här är väl den: kan vi hjälpa varann i kyrkan, så att vi kan skilja mellan riktiga och falska krav? De riktiga som jag ska gå in under, det som ger "växt". De som är riktiga, men som inte är aktuella just nu, som jag får ställa på framtiden. Och de falska, som jag måste få avslöja och helst avlägsna. Eller annars få hjälp att leva med.

Det kan givetvis formuleras så, att de riktiga kraven är Guds krav personligt tillämpade på mig. Men hur får jag hjälp att se det? Om jag säger att jag är kristen är ju därmed inte alla livsåskådningskrav personligt klara. Kan vi som kyrka ge positiva förväntningar, som uttrycker omvårdnad och kärlek? Gunnar Edman berättar om en alkoholist på Stora Sköndal, som kom på fötter om och om igen: "Här tror ni på mig, tills jag tror på mig själv". Jesus ställer inte små krav på oss, "ta sitt kors på sig". Men Han ger också ett förtroende som gör, att lärjungarna kan resa sig, om de fallit. Som t.ex. Petrus.

IDENTITET

En av de stora "inne-psykologerna" nu är Erik H Erikson. Han har fört in begreppet identitet i ett för oss intressant sammanhang. Det gällde för honom att hitta en historisk person, som kunde få stå som exempel för en identitetskris. Han valde Luther. Av det här exemplet blev en stor bok, "Kulturkris och religion". Den visar på Luthers stora kamp ur psykologisk synvinkel, hans kamp med drifter och krav inom honom själv, samhället och kyrkan. Han kunde till sist bejaka sig själv inför Kristus. Tidigare

hade han försökt nå en självbejakelse inför Gud genom sina egna prestationer, "fromma" kravs uppfyllande. Och han försökte ju så oerhört intensivt, att munkarna reagerade och ville lugna honom. Mänskligt sett hade han kanske inte klarat sig, om han inte haft en god själasörjare.

Människan är inte bara drift eller krav. Där finns också en identitet, eller ett *ego* (Erikson är en företrädare för "ego-psykologin"). I vårt jag kan vi uppleva spänningar, en ambivalens. Det kan vara olika krav som krockar, tex krav från familj och arbete, ett stort personal- och själavårdsproblem just nu. Det kan vara en kollision mellan olika drifter, tex mellan gemenskap och egenvärde, hur mycket måste jag ge efter för att få vara med. Och det kan bli en spänning mellan drifter och krav.

De här konflikterna tror jag vi måste leva med i en "fallen värld". Och här tror jag att djuppsykologerna känner igen sina upptäckter i Paulus ord: "Jag kan inte fatta att jag handlar såsom jag gör; jag gör ju inte vad jag vill, men vad jag hatar, det gör jag" (Rom 7:15). Denna *kamp inom jaget* tror jag inte vi kan komma ifrån.

Men det slutar inte i en uppgiven suck över vårt kluvna väsen. Den risken finns. Om vi försjunkar i en sann självkänedom kommer vi säkert att se allt djupare, hur kluvna vi är. *Inför* någon kan jag få leva ändå, om jag hittar in i en levandegörande relation: "Hur många människor är inte sönderslitna och olyckliga därför att de saknar ett personligt och förtroendefullt förhållande till en medmänniska. Det är synd om alla dem

som aldrig riktigt lyckas finna sig själva därför att de inte kan finna någon annan att bli sig själva inför. Vad hjälper det en människa om hon vinner hela världen men förlorar sin identitet, därför att hon inte lyckas finna ett du som hon kan ta på allvar och som kan hjälpa henne att finna sig själv — så skulle ett känt Jesusord kunna travesteras (Mark 8:36)" (H Riesenfeld i "Med tanke på människan").

Tro på ett personligt jag, så vill jag formulera en viktig del i arbetet på att bejaka sig själv inför Kristus. Och här tror jag att själavård och liturgi har stora möjligheter. Kan vi skapa en sådan miljö, där mötet mellan jaget och Kristus blir av? Kan gudstjänsten bli den plats, där tron får växa? Vågar vi komma dit eller tror vi att där måste man bete sig och vara på ett alldeles speciellt sätt? Eller upplever vi kyrkan och gudstjänsten som ytterligare ett krav ovanpå alla dem som redan finns? Jag skall återkomma till frågan om en levande fungerande liturgi, men först vill jag ytterligare peka på en viktig identitetspsykologisk faktor, som vår tro erbjuder oss.

Bibeln ser ofta det kristna livet som en vandring. Förebilden är Guds-folket på väg genom öknen. Man har passerat Röda Havet (dopet) och får manna från himmelen (nattvarden) och ser fram emot det utlovade landet. Som kristna är vi på väg. Det handlar om pilgrimer. Och det här gäller väl också i det inre personliga landskapet. Vi får aldrig full klarhet nu under vandringen, vi "ser på ett dunkelt sätt, vår kunskap är ett styckverk" (också kunskapen om mig själv). Men vi är på väg mot ett mål och då "ska jag känna till fullo, såsom jag själv har blivit till

fullo känd" (redan av Gud). Odeberg översätter detta ställe (1 Kor 13:12) så: "jag ska inse, såsom jag själv har blivit *insedd*", alltså identifierad, av Gud. Där finns den fullständiga identiteten. Vi är på väg mot den, och det ger en styrka redan här och nu. En huvuduppgift för liturgin är väl att framställa och dramatisera denna vandring, som vi kristna dras in i och därmed är vi med i en pilgrimskara, som också ger personlig identitet. Eller som Erikson skriver i sin Lutherbok: "Då och då i världshistorien har det funnits och finns alltså gemenskapsgrupper som de första kristna, som en

äng med blommor, även om ingen skulle ta den enskilda medlemmen för en lilja, vilket Paulus inte heller gjorde. Vad som förlånade dem som gemenskap en glöd som var starkare än summan av deras individuella jag var medvetandet om en transcendent identitet: Vi har frälsningens kunskap, därför är vi till — evighet".

För den som likt mig gärna vill få en visuell bild av en framställning, kan kanske nedanstående sammanställning ge något att fundera över. Samtidigt kan den få stå som en sammanfattning av det ovan sagda.

Överjag	Krav	Tidigare miljö: Föräldrar Yttre miljö: Familj/samhälle Mig själv Livsåskådning/tro
Jag	Identitet Själ	Kamp inom jaget — Rom 7:15 Tro på personligt jag — Mk 8:36 Hopp om fullständig identitet — 1 Kor 13:12
Det	Drift	Närhet/gemenskap Distans/egenvärde Helhet/mening

LITURGINS MÖJLIGHETER

Med de här personlighetspsykologiska tankarna i bakhuvudet vill jag nu försöka peka på några av liturgins möjligheter att ge den gudsrelation, som jag började med att skissa i början. En relation där både Gud och människan kan tas på allvar, där *hela* människan dras in i mötet med Gud. Jag vill försöka fånga upp detta med några begrepp.

1. *Symbolers djupverkan*. Många människor är ordtrötta. Verbala framställningar görs på så många håll. Många intellektuella vändas också över våra dåliga predikningar, framställningar som de kan göra bättre själva eller läsa. Därför tror jag att nattvardens renässans delvis kan förstås utifrån den djupverkan, som handlingen är uttryck för, en handling, som man själv dras in, man tar emot bröd och vin personligt (snart får vi också barn-kommunion, hoppas jag). Nattvarden rymmer en mängd fina symboler, som kan tala utan risk för att en präst "pratar sönder" innehållet. Nattvarden är väl det finaste vi har att tillsammans samlas kring. Men vi kan också ryckas med kraftigt inför andra moment, där vi själva faktiskt är passiva. Jag tänker på processioner. Jag vill här citera Berndt Gustafsson i "Svenska folkets religion", där en akademiker överväldigas av starka känslor vid Martin Luther Kings begravningsprocession: "Fick insikt av något av pilgrimgång, gången till paradiset (gäller för mig alla slags processioner) man tänker sig Herren, som går före med segerns baner".

Motsvarande starka känslor lär många konfirmandföräldrar uppleva, då deras

barn i *procession* går genom kyrkan. Att sedan vi som får gå med i processionen har ännu större upplevelsemöjligheter är självklart.

Säkert har också *sången och musiken* en djupverkan, som är svår att mäta. Speciellt viktigt tror jag det är, att alla kan vara med i sången, "det är då alla sjunger med, som jag känner något". Andra säger att den gemensamma sången är "en symbol för glädjen i Gud och för frälsningsglädjen". Musikerns och förkunnarens gemensamma ansvar för sången är stor. Brytningar i olika musikstilar hoppas jag inte hindrar ett samarbete, som för till en levande församlingssång. Kombinationen procession/musik/sång har säkert oerhört stora möjligheter att skapa ett djupt pilgrimsmotiv. Ibland är det kanske bara kören som går, men en stående och sjungande församling identifierar sig lätt med kören och "går med". *Ljuständning* är en symbolisk handling, som vi inte har givit tillräckligt med uppmärksamhet. Vid dop, vissa gudstjänster och vid enskild andakt av olika slag.

För övrigt tror jag på en liturgi, där *församlingen* är aktiv. Om prästen blir aldrig så aktiv vid altaret hjälper inte. Tvärtom kan distansen bli ännu större. En aktör och en passiv publik. Meningsfulla handlingar behöver vi hitta. Finns inte möjligheter att på något sätt ta varann i hand? Rent individuellt har vi hjälp av knäfall, korstecken osv, om det inte missuppfattas. Här tror jag församlingarna är mycket öppna för mjuk information. Och varför bara från prästen? En synlig kör som agerar aktivt kan säkert hjälpa församlingen att själv vara med.

2. *Stöd* — "*helig vana*". Det finns ju

perioder, när vi går på tomgång, eller helt enkelt inte orkar ta initiativ och tänka nytt. Det kan leda till en isolerande passivitet. Både i relationen till andra människor och till en själv. Den som då normalt går i kyrkan söndagligen, som har det i ryggmärgen, kommer iväg utan att behöva besluta sig efter noga övervägande. Och bara detta att förflytta sig hemifrån och till en kyrka tror jag har stor personlig betydelse. "Kyrkogångsämberet" kan givetvis bli ett förlamande krav och kännas olustigt. Då bör man nog ta itu med frågan ordentligt med någon, tex en själasörjare. Men just i stunder av "andlig torka" kan en kyrkogångsvana betyda mycket. Bara det att man är där.

3. *Tolkning av min situation.* Mångas tankar går kanske inför dessa ord till syndabekännelsen. Det är ju där man börjar varje gudstjänst. "Låtom oss bekänna våra synder..." — "Situationen förutsätter att vi alla kommit dit med en ödmjuk och förkrossad ande och botfärdigt suckar över vår synd och skuld. Det är liksom påstigningsavgiften" (Vår Lösen nr 5/70, N G Nilsson "Vart går bussen?").

När ett skriftetal leder över till syndabekännelse tror jag det är lyckligare. I en del försöksverksamhet ligger syndabekännelsen längre in i gudstjänsten. I den distriktskyrka där jag tjänstgör ligger bekännelsen efter predikan. Flera har upplevt den platsen som riktig. Gemenskapen börjar i glädje och lovsång (hos oss också med barnprocession). Senare kommer bekännelse och förbön. Jag tror detta är en riktig väg. Då gemenskapen djupnar ökar förtroligheten och bekännelsen känns riktigare. (Det här är bara ett litet inlägg

i en fråga, som jag vet är mycket stor. Men jag nöjer mig här med att antyda detta. Se vidare nedan om några viktiga begrepp i en fungerande liturgi).

Vidare tror jag att förrättningarna kan uttrycka mycket av det, som inte kan fångas i ord. Här finns en stor chans för oss att fördjupa något livsviktigt. Ibland är motiveringarna inte "dogmatiskt renläriga", som tex pappan som vill döpa sitt barn: "Det här är något så stort — tänk, jag är far, livet går vidare — det här måste firas på något sätt. Och du, sa jag till min hustru, så ruskigt som allting är i världen, kan det vara bra att ha ungen med i något riktigt ända från början" ("Svenska folkets religion").

Men att döpas till "något riktigt" — vilken utmaning till oss, pilgrimsfolket. Vad kan vi göra vid förrättningarna? Personligen har jag funnit förrättningsamtal vara den stora möjligheten. Angående all musik hänvisar jag till den som ska spela. Musikern är ju inte en automat, som bara spelar på beställning. Ett samtal mellan musiker och vigselpar eller sörjande vet jag kan bli något fint.

4. *Livsdialog.* "Bejaka sig själv inför Kristus". Det här är kanske den viktigaste uppgiften för liturgin, att vara redskapet för den enskildes möte med Gud. Alla liturgiska frågor kunde tolkas utifrån denna aspekt. Det handlar om att få en förankring i tillvaron. I en ny bön lyder orden: "Där (i kyrkan/gudstjänsten) lyfts jag ut ur min trånga värld / in i ditt väldiga sammanhang./ För detta tackar jag dig av hjärtat, min Gud".

5. *Innanförkänsla.* En välkänd liturgi kan ge en innanförkänsla, som stärker oss i våra liv. Det här tror jag talar för att vi

bör ha mycket starka skäl för att ändra en liturgi. Och om vi ändrar stå fast vid det nya en längre tid. Annars kan vi skapa onödigt oro. Men det nya kan också ges en positiv och spännande motivering. Presentationen är viktig. Att allt är tydligt, att vi får "göra bort oss". Det här skulle kunna göra gudstjänstlivet mycket levande, om församlingen är någorlunda fast återkommande. Och framför allt är det ju underbart för alla dem som fått vara med att arbeta fram en gudstjänst. Några av mina konfirmandgruppers aktiva medverkan har gjort att gudstjänsten fått extra liv, inte bara för dem själva utan också för föräldrar och andra.

6. *Musikmeditation*. En tänkbar form är följande: när predikan är slut kan prästen ge en speciell psalmvers, t ex sv ps 241:3 och därefter spelar organisten melodin och improviserar över den, medan församlingen har möjlighet att läsa texten, få musiken innehållsfylld och delvis målinriktad. Varför inte pröva? Dels låta predikan sjunka in. Dels få ett rofyllt meditativt moment i liturgin.

7. *Insjungna ord*. Både vid psalmval och nya sånger tror jag texten är oerhört viktig. Vissa sånger kan nötas in. Det lär vara så, att just insjungna ord stannar kvar allra längst, sitter säkrast. Det rör sig ju då om sådant, som vi kan gå och meditera över. Det är viktigt att det är sådant som håller . . .

ÄR DET SJÄLVISKT ATT ÄLSKA SIG SJÄLV?

I sitt utspel om kyrkans människosyn talade Ulf Söderlind som nämnts om "fostran till självförakt" som något typiskt

för vår lutherska tradition. Och han skriver: "Problemets hjärtpunkt finns här: hur ser vi på oss själva? Ty om man är lärd att förakta sig själv, sin kropp, sina tankar och känslor, ja då föraktar man också andra. Självhatet smittar. Men har inte Jesus citerat: 'Du skall älska din nästa som dig själv'." Sedan nämner Söderlind att Augustinus ser en skillnad mellan en negativ nerbrytande självkärlek och en positiv och konstruktiv. Däremot skulle Luther (enligt Nygren) "stämplat själviskheten, självkärleken såsom synd". Här tycker jag mig inte känna igen Luther utan känner mig rätt så förvirrad och går istället över till psykologen Fromms fundering om "självkärleken".

Fromm skriver i sin bok "Kärlekens konst" om olika former av kärlek. Om självkärlek skriver han: "Ingen protesterar när man använder begreppet kärlek om en rad olika objekt, men däremot är det en vida spridd åsikt att lika förtjänstfullt som det är att älska andra, lika opassande är det att älska sig själv". Kanske Fromm här träffar något av den uppfattning, som vi har i vår lutherdom. Och kanske vi satt likhetstecken mellan själviskhet och självkärlek, vilket Nygren gjort i citatet ovan. Jag tror att Fromm har rätt, då han skriver: "Långtifrån att vara identiska är själviskhet och självkärlek i realiteten motsatser. Den själviske älskar inte sig själv för mycket utan för litet; i själva verket hatar han sig själv . . . Det är riktigt att själviska personer är ur stånd att älska andra, men de är inte heller i stånd att älska sig själva".

Fromm menar sig ha stöd för sina tankar i kärleksbudet "älska din nästa så som dig själv", vilket han menar innebär

”att respekt för egen integritet i förening med kärlek, förståelse för det egna jaget är oskiljaktiga från respekt och förståelse för en annan individ”. Och han slutar sin framställning med att hänvisa till mästern Eckhart: ”Om du älskar dig själv, älskar du alla andra så som dig själv”.

Personligen tror jag det här är en viktig fråga för oss just nu. Många trampas ner i vårt samhälle och upplever det så, att ingen tycker om dem. Det är då risk att ens självrespekt hotas och det är då svårt att kunna ”älska sig själv”. I själavård kommer ropet på kärlek allt starkare fram, tycker jag. Om man inte kan älska sig själv, varför skulle då Gud göra det? Kan själavård och liturgi få oss att kunna skilja på självskhet och självkärlek? Självkärlek är ju en riktig omvårdnad om mig själv. Sköter jag inte mig själv hur ska jag då kunna hjälpa någon annan? Men om självkärleken skuldbeläggs, då har jag ingen chans att växa till i kärlek. Då vore det själviskt att söka upp en själsörjare, att åka på retreat — och att gå i en gudstjänst.

Jag tror att en levande liturgi och själavård kan hjälpa oss till en sund självkänsla, så att vi kan bejaka oss själva — och då också få möjlighet att bejaka andra människor och Gud. I själavården arbetar vi med att försöka få samtalen levandegörande. I liturgin har vi också en chans, om den blir levande. Därför vill jag avslutningsvis peka på vissa begrepp, som jag tror är viktiga i en levande gudstjänst. Gudstjänsten är ju något Gud i sin kärlek unnar oss, eller hur?

BEGREPP I EN LEVANDE LITURGI

Glädje. Vi är ju samlade kring evangeliet, det *glada* budskapet. Det måste på något sätt få slå igenom, så att vi upplever det. Kanske *igenkännandets glädje* är det viktigaste. För många kan vissa psalmer eller vissa delar av liturgin vara underbara att få känna igen. Det kan också finnas sådant i gudstjänsten, som man känner igen från sin vardag, som man får belyst i predikan. I ambitiösa stunder har jag stencilerat en predikolapp, där några av tankarna från predikan finns med. Flera har känt en igenkännandets glädje under predikan, ”som att känna igen en melodi”, som en musiker kommenterade det. På samma sätt tror jag viss musik kan skapa den glädjen. Utan att fastna alltför mycket i gammalt, så har säkert upprepningen ibland en djup betydelse just för glädjeupplevelsen i gudstjänsten. ”Evig glädje är målet för Guds vägar”, skriver Paul Tillich.

Gemenskap. Vi kan väl någon gång tänka oss, att den gamla kyrkbacken betydde mycket. Platsen där människor träffades, en slags allmän samlingsplats. Men det kanske också finns något av en fin gemenskapskänsla med många människor i själva gudstjänsten. I min församling finns många församlingsbor, som jag inte har annat än gudstjänstgemenskap med. Och det känns rätt så fint, egentligen. — Men vi har ju också möjligheter att låta gemenskapen i gudstjänsten bli mer påtaglig. Inte minst att medarbetare i församlingen träffas i gudstjänstgemenskap, helst kanske till nattvard. Olika kategorier av människor kan också inbjudas. På något sätt kan ju

gemenskapen få ett speciellt djup, då vi inte samlas kring oss själva, utan kring Gud själv.

Aktivitet. Jag tror vi här har något mycket viktigt för framtiden. Den som är helt passiv i ett sammanhang hamnar lätt utanför. I en aktiverad församling har man nog lättare att uppleva samhörigheten med varandra. I vår lilla distriktskyrka ber vi en förbön, där de olika förbedjarna sitter i sina bänkar, rösterna kommer från olika håll, alla kan följa med i vår gudstjänstordning. Ett par moment i den bönen ber alla med i, liksom slutraderna i varje bönepunkt. Det ger en härlig gemenskap då alla är aktiva.

Åskådlighet hänger nära samman med aktiviteten. Processioner och lekmäns agerande, textläsningar, ger något riktigt och levande åt gudstjänsten. En viktig sak tror jag är informationen, då något nytt kommer till. Antingen att man muntligt talar om i förväg. Eller att gudstjänstordningar klart och tydligt talar om vad som händer. Osäkerhet vid improvisationer skapar bara ytlighet, men väl förberedda (också nya) grepp, kan få djup betydelse, inte minst genom symbolernas djupverkan (se ovan). Det är en väldig skillnad i upplevelsen att bara höra ord och att både höra, se och vara aktiv själv. En liturgi, som man är indragen i blir en

levande gudstjänst. Då är det inte "dötrist i kyrkan". Men att se en gudstjänst är väldigt trist, tycker jag. Tänk på det nästa gång, då Du sitter hemma passiv och ser en gudstjänst TV-sändas. Jämför det med att själv ha en uppgift i gudstjänsten!

EN LEVANDE LITURGI

Om gudstjänsten ska ha liv krävs av oss som leder den, att vi lever i den. Därför tror jag att samarbete är nödvändigt före varje gudstjänst. Men också efter, att vi vågar ge varann konstruktiv kritik, tala om vad som fungerar och vad som inte fungerar. Prästen och musikern borde kunna vara goda kritiker av varann för att kunna fungera ännu bättre tillsammans. I samtalen vid koralveckan på Geijerskolan fann jag just den här punkten vara en av de viktigaste uppgifterna för att få gudstjänsten att bli levande. En respekt för varandras områden, men intimt samarbete. Kan den här artikeln ge några uppslag till vidare samtal är jag glad. Själv har jag fått lära mig mycket liturgi av de musiker, som jag samarbetat med. Därför tror jag att liturgin är ett livssammanhang, där vi kan hjälpa varann att kunna bejaka oss själva inför Kristus.

Magnus Lidbeck